THE MAGIC WORD IN THE ART OF SORCERY IN ROMANIA

Mariana Flaişer, Prof., PhD, "Gr. T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iaşi

Abstract: In the Romanian Middle Age, the few professional healers were the foreign doctors: Greek, Hebrew, Italian, Austrian, German, etc. They practiced their profession in the big fairs, at the Courts of the Ruler and of the great landowners, leaving the villages and the hamlets in the care of the quacks, of the charmers and of the witches. If in the West, particularly in the XIV – XV centuries, the persecution against the witches reached its peak, in the Romanian provinces, the women quacks, the women charmers and the witches, even if they were not formally accepted, were tolerated. In this paper, our comments will concentrate upon the occupation of witch in the past of the Romanian space, but also in nowadays, emphasizing the therapeutic value of the word from the spells. It is known that the spells are incantations in which the magic of the word is combined with a theatrical attitude of the healer and with a props composed of elements of the nature: water, fire, metals, herbs, various household items in a chain that must bring healing of the suffering person.

Keywords: healers, quacks, charmers, witches, incantations.

Motto: *„Seva omului este cuvântul"*
(Upanişade)

Titlul acestei lucrări poate deschide porţi spre comentarii multiple privind forţa vindecătoare a cuvântului, despre vrăjitorie – artă, meşteşug sau înşelătorie, pe baza numeroaselor notaţii existente în diverse documente privind practicile magice la români. Referitor la toate aceste aspecte există o amplă bibliografie care înmănunchează studii de antropologie, etnografie, medicină, lingvistică, psihologie, etc. Cercetarea noastră, plecând de la unele considerente generale despre cauzalitatea existenţei practicilor magice la români, va avea ca temă principală **cuvântul** şi virtuţile sale tămăduitoare, selectând din structura incantaţiilor populare, a descântecelor, câteva dintre creaţiile lexicale care se disting printr-o sonoritate particulară.

Nu se poate vorbi despre vrăjitorie şi descântece la români fără a face corelări cu practicile magice ale altor popoare. Se ştie că în istoria omenirii, epoca Evului Mediu a fost dominată de frica de vrăjitoare împotriva cărora s-a dus o adevărată vânătoare pentru motive care astăzi nu mai par *„păcate de moarte"*: *„culesul ierburilor în noaptea Sfântului Ion, descântatul pentru a îngriji bolnavi, vindecarea cu răchită a mădularelor zdrobite ... îngrijirea unui dinte cu un cui, etc."*[1]

[1] Jean Delumeau, *Frica în Occident (secolele XIV - XVIII), O cetate asediată*, vol. II, Editura Meridiane, Bucureşti, 1986, p. 306.

BDD-A22326 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:59:32 UTC)

Încriminate de toate relele lumii erau, în special, femeile[2]. Prigoana împotriva vrăjitoarelor, execuţiile acestora în Germania, Scoţia, Lorena, Luxemburg par a se încheia în secolul al XVII-lea, cu o ultimă reprezentaţie de acest fel, în America, prin spânzurarea vrăjitoarelor din Salem.

În timp ce fanatismul religios, în Europa, atinsese apogeul, în teritoriile româneşti oamenii *„credeau mai mult în poveştile mitologice şi cosmogonice şi în descântece [respectând], mai mult, pe vrăjitoare”*[3], pe fermecătoare şi descântătoare. Faptul că vrăjitoarele, în sens generic, au avut atâta credibilitate în trecut şi se bucură de încredere şi astăzi se explică, pe de o parte, prin felul în care omul, dintotdeauna, a vrut să ştie ce se află dincolo de palpabil, de concret şi să înţeleagă o lume pe care nu o poate percepe decât prin revelaţie[4].

Pe de altă parte, vrăjitoarele autentice sunt fiinţe înzestrate cu un al şaselea simţ şi pot accede într-un univers al misterelor. Au darul de a şti să se apropie de oameni printr-o atitudine binevoitoare, prin *„cuvinte meşteşugite”*, ştiu să asculte cu răbdare, îndeplinind, în funcţie de circumstanţe, când rolul medicului, când cel al duhovnicului sau al psihologului, sau toate dimpreună.

Filozoful V. Conta, vorbind despre *farmece şi vrăjitorii* afirmă că vrăjitoarele, *„persoane nervoase”*, de fapt persoane înzestrate cu percepţii extrasenzoriale care depăşesc normalitatea, au *„presentimente şi visuri profetice”*[5]. Despre calităţile şi abilităţile vrăjitoarelor, ale babelor descântătoare din satele româneşti, vorbeşte pe larg, Silvia Ciobotaru în lucrarea sa *Folclorul medical din Moldova*, subliniind că acestea au o inteligenţă anormală faţă de mediile mediocre în care se crede în magie, care au acumulat un ansamblu de cunoştinţe impresionant privind praxisul etnoiatric şi formulele magice şi care „au un anumit *talent dramatic”*[6] (s.n.).

Practicile magice ale vrăjitorilor urmăresc, de cele mai multe ori, vindecarea bolilor. Descântătoarele sunt solicitate, alteori, pentru a afla soarta, norocul în dragoste, pentru a se ruga pentru prosperitatea familiei, a gospodăriei în general[7]. Deşi nu sunt trecute în nomenclatorul profesiilor româneşti, vrăjitoarele, prezicătoarele zilelor noastre îşi fac reclamă la mica publicitate în presa scrisă sau la televizor, etalându-şi talentele: *„prezicătoarea Sofica vine în ajutorul dumneavoastră şi vă dezleagă de tot ce e rău în casă, vindecă boli: alcoolism, impotenţă, dezleagă cununii, rezolvări prin telefon”*[8]. Interesantă este reacţia puerilă a unor oameni care plătesc averi vrăjitoarelor, considerând promisiunile şi farmecele acestora căi sigure pentru a-şi rezolva toate problemele.

Practicile magice nu se rezumă doar la a face bine. Se vorbeşte frecvent de *„magie neagră”*, de practici magice la nivel de stat pentru a schimba echilibrul de forţe, şefii de stat,

[2] Jean Delumeau, *op. cit.*, vol. II, p. 269 precizează că în secolul XV există numeroase tratate privind vrăjitoria. Între acestea, *„**Formicarius** este prima lucrare demonologică în care se insistă asupra rolului femeii în vrăjitorie”*.
[3] Vasile Conta, *Teoria fatalismului,* în *Opere complete*, Editura C. Sfetea, Librăria Şcoalelor, Bucureşti, 1914, p. 147 – 148 (ediţia Octav Minar).
[4] În acest sens, L. Blaga în *Fiinţa istorică*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1977, p. 180, notează: *„Aspiraţiile cognitive ale omului trec dincolo de « fapte », ca atare, în vederea unei cunoaşteri de adâncime, faptul devine cu aceasta o problemă. Părerea unei probleme este echivalentă cu deschiderea unui mister şi solicită un act spiritual de căutare a unei soluţii, echivalentul unui act revelator”*.
[5] V. Conta, *op. cit.*, p. 184.
[6] Silvia Ciubotaru, *Folclorul medical din Moldova*, Editura Universităţii *„Al. I. Cuza”*, Iaşi, 2005, p. 61–62.
[7] *„Vrăjitorul poate face fel de fel de minuni. El poate să închege apa, să oprească ploaia, să prefacă pe oameni în dobitoace, să spulbere, să împiedice iubirea, să vatăme vitele şi ogoarele”* (cf. V. Conta, *op. cit.*, p. 305).
[8] *Ziarul Ziua*, 8 aprilie 2008, an XIV, nr. 4204, p. 15.

BDD-A22326 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:59:32 UTC)

guvernele, sorţii războaielor, etc. Din vechime şi până astăzi, vrăjitorii, clarvăzătorii, astrologii au fost mereu în preajma şefilor de stat. D. Cantemir de pildă, în toiul luptelor cu Împărăţia Corbului consideră că poate să izbândească prin intermediul *„descântecelor, farmecelor, rugămintelor ... cursul stelelor şi vârtejirea ţircălamurilor cereşti”*[9]. Astăzi, *spionii vrăjitori* folosiţi de americani şi ruşi folosesc *„blesteme sau binecuvântări pentru atac sau pentru protecţie, tehnici ezoterice, « flăcări violete » pentru armonizarea câmpului energetic”*[10]. Scepticismul unora în ceea ce priveşte practicile magice nu a obstaculat cercetările etnologilor, psihologilor, lingviştilor care au căutat să înţeleagă şi să explice misterul descântătoarelor şi al descântecelor româneşti.

De pildă, Haşdeu nu a folosit *„elementul magic”* doar ca obiect de studiu, ci s-a implicat emoţional în desluşirea unor fenomene ca spiritismul, hipnotismul, identificând existenţa *„unei fiinţe superioare – **supraorganismul** – care are posibilitatea de a se dezmărgini, are puteri telepatice, străbate distanţe colosale, ştie lucruri necunoscute sau cu desăvârşire uitate”*[11].

Puterea magismului, în general, forţa magismului românesc în cazul de faţă, stă în *cuvântul* care deschide vraja, pregătind scena jocului între forţele binelui şi cele malefice. Nietzche afirma că *„vraja este condiţia prealabilă a oricărei arte dramatice”*[12].

Astfel, descântecul românesc este o secvenţă literară dramatică care are toate ingredientele unei piese de teatru în miniatură, actorii (descântătoarea şi bolnavul), forţelor răului care poartă în general măşti şi forţele binelui (sfinţi, Fecioara Maria, Iisus, Dumnezeu) sunt personaje care dialoghează într-un decor cu o bogată recuzită (obiecte de metal, cuţite, seceri, lopeţi, apă neîncepută, cărbuni, plante diferite, etc.).

Dramatizarea incantaţiei este amplificată de prezenţa unor personaje groteşti în opinia lui Rosetti, *„personaje infernale*[13] *care poartă măşti*[14]*, în spatele cărora ochii larg deschişi privesc victima înfricoşând-o: S-a-ntâlni Strabagi / Barbă-Cot / cu păr lung până-n pământ / **cu scântei din ochi vărsând**”* (Ciubotaru, 2005, p. 317); *„Înaintea lui i-o venit / un moşneguţ mititel / cu straie negre zdrenţăroase / **cu ochii beliţi** / cu dinţii rânjiţi / A spărie ... l-a spăriet”* (Ciubotaru, 2005, p. 318); *„O-ntâlnit-o Vad Vod / cu urechile di-on cot / cu buzâli ca slăninile / Cu mânili ca răschitoarile”* (Ciubotaru, 2005, p. 321); *„Tu Muma Pădurii ... / că tu vii cu mânili cât răschitoarile / cu picioarele cât prăjinile / **cu ochii cât sitele** / cu dinţii cât ţestele / cu unghiile cât secerile”*; *„S-a întâlnit cu Spărietu / cu barba cât cotu / cu limba ca stânca / cu dinţii ca grebla / **cu ochii boldiţi**”*[15] (Antologia, 1998, p. 132).

Împletirea sincretică între muzicalitatea versurilor, tonalitatea incantaţiei (şoptită, imperativă, tainică) şi textul propriu-zis, animat de prezenţa personajelor imaginare, unele

[9] Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, Editura Minerva, Bucureşti, 1978, vol. II, p. 155. Prinţul Cantemir vorbeşte şi despre descântecul la moldoveni … un fel de *„magie cu care ... se pot vindeca toate boalele”*, relatând o scenă la care a fost martor când o femeie bătrână *„... a descântat un cal cu nişte cuvinte vrăjeşti ... şi a început calul să-şi vie în fire”* (Cf. *Descrierea Moldovei*, Editura Librăriei Socec, Bucureşti, 1909, p. 252).

[10] Informaţii preluate din articolul *„Crimeea cucerită de ruşi cu spioni vrăjitori”* în *Ziarul Libertatea de Duminică*, 28 septembrie 2014, nr. 8042 / 634, p. 6.

[11] B. P. Haşdeu, *Sic Cogito*, Editura Scrisul românesc, Craiova, p. 142.

[12] Friederich Nietzche, *Naşterea tragediei* în volumul *De la Apollo la Faust*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1978, p. 213.

[13] Al. Rosetti, *Limba descântecelor româneşti*, Bucureşti, 1975, p. 109-119.

[14] *„Masca ne liniştește şi fascinează… la măştile omeneşti din faţa ascunsă şi transformate rămân doar ochii care privesc dezumanizaţi prin găurile negre încercuite de aleşi”* (Roger Caillors, *Eseuri despre imaginaţie*, Editura Univers, 1975, Bucureşti, pp. 127, 128).

[15] *Antologia descântecelor populare româneşti*, Editura Grai şi suflet, Cultura Naţională, Bucureşti, 1998, p. 81.

BDD-A22326 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:59:32 UTC)

răuvoitoare ca: Muma Pădurii, Barbă Cot, Striga, Samca, Zburătorul, zmei, zmeioaice, altele binevoitoare ca: sfinţi, Fecioara Maria, Iisus, Dumnezeu, fac din descântec o specie dramatică[16] cu rol apotropaic, de o adâncă şi mare frumuseţe.

Adăugând la aceste aspecte şi *„structura invocaţiei”*, *„ritmul”*, *„ritmica vibratorie” care îi cufundă pe vrăjitori într-o stare apropiată de transă* (Ciubotaru, 2005, p. 72), se poate afirma că fluxul incantaţiei, în care cuvântul se încarcă de forţa magică, poate provoca miracolul vindecării pentru cel descântat.

În acest sens, termenii feminini, derivaţi de la masculin, se încadrează în tendinţa generală de creare a unor personaje imaginare, fantastice. Dacă termenii masculini care denumesc agenţii malefici: *moroiul*, *strigoiu*, *vrăjitorul*, *faptul* etc. sunt, în percepţia din care apelează la descântătoare, elemente lexicale familiare, corespondentele feminine derivate în special cu sufixele: *-oaie* ; *-oaică*, sufixe cu o sonoritate stridentă şi semantică augmentativă au rolul de a produce celui descântat o teamă, un şoc emoţional prin noutatea cuvintelor: *sâmcoaică* (Ciubotaru, 2005, p. 458), *făptoaică*, *lichituroaică*, *strînsuroaică* (Ciubotaru, 2005, pp. 460, 471, 458), etc., spărietul cu *spărietoaica* (Ciubotaru, 2005, p. 71), guzganul cu *guzgănoaica* (Ciubotaru, 2005, p. 495), *balauroaicî* mari (Ciubotaru, 2005, p. 405), *cucoaica* după cuc (Ciubotaru, 2005, p. 347), *spăimoaia* şi *spăimoiu*, *strânsoaia* şi strânsoiu, *fricoaia* şi fricoiu, moroiu şi *moroaica* (Ciubotaru, 2005, p. 308), norocu şi *norocoaica*, boala şi *boloaica* (Ciubotaru, 2005, p. 458).

În timp ce derivatele feminine cu sufixe augmentative sunt mai numeroase decât masculine, în textele descântecelor apar şi forme derivate masculine cu sufixul *–oi*, acolo unde în limba română există un termen apropiat semantic, astfel încât creaţia unui nou termen pare inutilă. Astfel, de la frică, spaimă, tifos, cancer, diochiu există derivate ca: *fricoiu* (Ciubotaru, 2005, p. 471), *spăimoiu* (Ciubotaru, 2005, p. 468), *tifusoiu*, *friguroiu*, *lunguroiu*, *canceroiu* (Ciubotaru, 2005, pp. 308, 408), *diochioiu* (Ciubotaru, 2005, p. 350), *guşoi* (Ciubotaru, 2005, p. 396), etc.

Există opinii potrivit cărora vindecarea celui deochiat are la bază *„mijloacele magiei contrastive – contraria contrarii curantur”* (Sitaru, 1999, p. 128). Prin urmare, opoziţia masculin-feminin *fricoiu*, *frica* ; *strînsoiu*, *strînsoaica* ; *faptu*, *făptoaică*, etc. se numără printre practicile magice care au ca agent vindecător *cuvântul*.

În aceeaşi categorie a cuvintelor magice care au darul să întreţină vraja, să alunge suferinţa, să îmbărbăteze bolnavul, se află numeroasele verbe la imperativ (fie la modul imperativ propriu-zis, la condiţional-optativ sau la conjunctiv cu sau fără conjuncţia *să*)[17].

Avalanşa de imperative se asociază celorlalte aspecte care definesc structura dramatică a descântecului, amplificând tensiunea jocului scenic: *„Din faţă-l loviţi, / Sângele-i clocotiţi! / Daţi-i fiori / Pe subsuori”* (Antologia, 1998, p. XXIV) ; *„Crepe-i ţîţele! / Pice-i cosiţele! / Crepe-i pulpele! / Cură-i sângele”* (Antologia, 1998, p. 36) ; *„Florică, taci / Nu te-nspăimânta / Nici în samă nu băga!”* (Antologia, 1998, p. 90) ; *„Vătămătura vătămată ... / Nu necheza ca caii*

[16] Mircea Eliade vorbind despre şamanism afirmă că acesta poate fi considerat ca o rădăcină comună a filozofiei şi a artelor de reprezentare. Şamanul trebuie, concomitent să reprezinte lucruri nevăzute şi să-şi manifeste, fie chiar şi numai prin trucuri, puterea. Spectacolul pe care îl dă în acest scop, măştile pe care le poartă… toate acestea formează unul din izvoarele teatrului. (M. Eliade, *Încercarea labirintului*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1990, p. 92).

[17] M. P. Sitaru departajează tipurile de imprecaţii întâlnite în descântece, astfel: *„tipuri de imprecaţii alcătuite din sintagmul cu verbe la modul imperativ, sintagme cu verbe la condiţional optativ, sintagme cu verbe la modul conjunctiv, sintagme cu verbe la conjunctiv fără conjuncţia **să**”*, p. 132.

BDD-A22326 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:59:32 UTC)

/ Nu rage ca buhaii / Nu te zgârci ca aricii" (Antologia, 1998, p. 135) ; *„Şi să pleci cinci-cincit / şi să-mi pleci pom înflorit"* (Antologia, 1998, p. 183) ; *„Să rămâi curată / Să rămâi luminată"* (Antologia, 1998, p. 205), etc.

Faptul că descântătoarea îşi alege cuvintele, îşi nuanţează fluxul verbal, cere ajutorul divinităţii, cere ajutor stelelor, cerului[18], elementelor naturii, în complexitatea lor[19], dovedeşte că arta vrăjitoriei nu este la îndemâna oricui. Descântătoarele au talentul de a crea cuvinte care par a sări din lăcaşul lor firesc, derivându-se neaşteptat, ajungând la forme bizare care au scopul de a speria şi alunga boala: *„Cu hîrleţîli – o **hîrleţuiţi** / Cu târnăcoapili – o **târnăcopiţi**"* (Ciubotaru, 2005, p. 275) ; *„Cu crupi l-oi **crupăi**! / S-o **bârduim** / S-o **cuţâtoim**"* (Ciubotaru, 2005, p. 455).

În concluzie, arta vrăjitoriei la români îşi are esenţa, în primul rând, în puterea magică a cuvântului. *„Vis verbi"* din descântecul românesc acţionează prin noutatea formelor lexicale derivate, nume neaşteptate, date agenţilor răului, intonaţia imperativă a verbelor care cer depărtarea bolii şi restabilirea armoniei sufleteşti şi trupeşti.

Descântecele româneşti tezaurizează o multitudine de practici magice pe care din ce în ce mai puţini dintre noi le cunosc sau le dau crezare. Uneori, medicii găsesc în leacurile băbeşti surse de inspiraţie pentru actul terapeutic modern, aşa încât, nu putem decât să credem, precum Socrate, că tainele naturii ni se dezvăluie treptat, dacă vrem cu adevărat să le descifrăm: *„Generaţiile vremurilor ce vor veni vor şti o seamă de lucruri necunoscute nouă. Multe dintre acestea vor fi rezervate secolelor viitoare când se va fi şters şi aducerea aminte despre noi ... Eleusis păstrează revelaţii pentru credincioşii care se vor întoarce ... Natura nu ne încredinţează tainele ei dintr-o dată"*[20].

Bibliografie

Antologia descântecelor, 1998 – *Antologia descântecelor populare româneşti*, Editura „Grai şi Suflet", Cultura Naţională, Bucureşti

Blaga, 1977 – Lucian Blaga, *Fiinţa istorică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca

Caillois, 1975 – Roger Caillois, *Eseuri despre imaginaţie*, Editura Univers, Bucureşti

Candrea, 1999 – I. Aurel Candrea, *Folclorul medical român comparat*, Editura Polirom, Iaşi

Cantemir, 1909 – Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Librăriei Socec, Bucureşti

Cantemir, 1978 – Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, Editura Minerva, Bucureşti

Chevalier, Gheerbrant, 1995 – Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, P – Z, Editura Artemis, volum III, Bucureşti

Ciubotaru, 2005 – Silvia Ciubotaru, *Folclorul medical din Moldova*, Editura Universităţii *„Alexandru Ioan Cuza"* Iaşi

Conta, 1974 – Vasile Conta, *Opere complete*, Editura Sfetea – Librăria Şcoalelor, Bucureşti (ediţia Octav Minar)

[18] Într-un studiu al lui Victor Ieronim Stoichiţă despre *Pantormo şi manierismul*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1978, p. 87, se vorbeşte despre relaţia dintre astrologie şi medicină, amintind că Paracelsus era de părere că *„sănătatea şi boala sunt manifestări ale naturii în toată complexitatea ei. De la natură derivă meşteşugul vindecării, nu de la medic. Cerul acţionează înlăuntrul nostru. Medicul este deci un astronom al interiorului"*.

[19] Cercetătoarea Elena Iliescu analizează în amănunt *„elemente chimice utilizate în descântecele româneşti: fierul, aurul, argint, alcool, ceara, pucioasa, sarea, unele grăsimi"*. Pentru informaţii complete, vezi articolul *Chimia descântecelor româneşti*, în volumul *Direcţii în cercetarea filozofică românească*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2006, p. 220 – 226.

[20] Seneca, *Scrieri filozofice alese*, Editura Minerva, Bucureşti, 1981, p. 264.

BDD-A22326 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:59:32 UTC)

Delumeau, 1986 – Jean Delumeau, *Frica în Occident (secolele XVI - XVIII) – O cetate asediată*, Editura Meridiane, Bucureşti

Eliade, 1990 – Mircea Eliade, *Încercarea labirintului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca

Haşdeu, 1991 – B. P. Haşdeu, *Sic Cogito*, Editura Scrisul Românesc, Craiova

Iliescu, 2006 – Elena Iliescu, *Chimia descântecelor româneşti*, în volumul *Direcţii în cercetarea filologică românească*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi

Rosetti, 1975 – Al. Rosetti, *Limba descântecelor româneşti*, Bucureşti

Seneca, 1981 – Seneca, *Scrieri filozofice alese*, Editura Minerva, Bucureşti

Sitaru, 1999 – Maria Purdela Sitaru, *Etnomedicină lingvistică*, Editura Amarcord, Timişoara

Upanişade, 1993 – *Cele mai vechi upanişade*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti

BDD-A22326 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:59:32 UTC)